

ՀԱՍՏԱՏՈՒՄ ԵՄ՝
ԵՐԵՎԱՆԻ Ա. ՉԵՐԱՑՈՒՄ ԱՆՎԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ
ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ
ԳԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳԾՈՎ ՊՐՈՌԵԿՏՈՐ
ՊՐՈՖԵՍՈՐ Կ. Բ. ԵՆԿՈՅԱՆ

29 մարտի, 2023թ.

ԱՌԱՋԱՏԱՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԾԻՔԸ

ՀՀ ԳԱԱ Փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի և իրավունքի ինստիտուտի Սոցիալական փիլիսոփայության բաժնի հայցորդ Սոնա Արայի Դավթյանի՝ «Կենսաբարոյագիտությունը որպես միջգիտակարգային գիտելիքի և արժեքանության նոր ձև» թեմայով Թ.00.01 «Փիլիսոփայություն» մասնագիտությամբ փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության վերաբերյալ

Սոնա Արայի Դավթյանի ներկայացրած աշխատանքում քննարկվում են կենսաբարոյագիտության մի շարք էական հիմնահարցեր: Միաժամանակ, ատենախոսը վեր է լուծում բիոէթիկան որպես միջգիտակարգային բնագավառ, պրակտիկ փիլիսոփայություն, էթնո-մշակութային երևույթ, երկխոսություն:

Մեր օրերում կենսատեխնոլոգիաների խելահեղ զարգացումը գլխապտույտ ազդեցություն է թողնում բոլորի վրա: Բացառություն են կազմում միայն նրանք, ովքեր որդեգրում են ոլորտն անտեսելու մարտավարությունը՝ պնդելով, թե բիոէթիկան հարուստ, բարգավաճ երկրներին վերաբերող խնդիր է, թե մեզանում «օտար» բնագավառ է և չի առնչվում հայ իրականությանը, թե ավանդական բժշկական էթիկան բավարար է և այլն:

Իրականում կենսատեխնոլոգիաների առաջացրած բարոյաիրավական մարտահրավերները վերաբերում են բոլորիս՝ անկախ նրանից գիտակցում ենք դա, թե ոչ և անկախ մեր դիրքորոշումներից: Մեր ժամանակներում կենսատեխնոլոգիական զարգացումներն անկանխատեսելի ազդեցություն ունեն այնպիսի տարաբնույթ բնագավառներում, ինչպիսիք են սննդի գենային անվտանգությունը, անպտղության բուժումը, գիտական փորձարկումների արդյունքում ստեղծված դեղամիջոցների, պատվաստանյութերի անվտանգությունը և այլն: Հստակ է, որ այս նորագույն տեխնոլոգիաների դրական ազդեցության կողքին և դրանց զարգացմանը զուգահեռ

առաջացել են մի շարք խնդիրներ, որոնց քննարկումը պահանջում է գիտափիլիսոփայական վերլուծություն:

Որո՞նք են բիոէթիկայի՝ որպես միջգիտակարգային գիտական գիտելիքի աշխարհայացքային և արժեքանական հիմքերը, որո՞նք են մարդու կյանքի և առողջության պահպանման ազատական և պահպանողական մոտեցումները, ինչո՞վ են պայմանավորված Հայաստանում բիոէթիկայի սկզբունքների իրագործման դժվարությունները, որո՞նք են ազգային այն առանձնահատկությունները, որոնք խոչընդոտում են կյանքի և առողջության նկատմամբ նոր արժեհամակարգի ձևավորմանը: Համամարդկային և ազգային արժեքների փիլիսոփայական իմաստավորման միջոցով ինչպե՞ս բացահայտել բիոէթիկայի՝ որպես նոր գիտակարգի կայացումը Հայաստանում, ի՞նչ բովանդակություն ունեն բիոէթիկայի պրոբլեմային դաշտի՝ գենային թերապիայի, կյանքի և մահվան սահմանային իրավիճակների, իրազեկված համաձայնության, փոխպատվաստաբանության, բժշկության առևտրայնացման և այլնի բարոյափիլիսոփայական հիմնահարցերը մեր հանրապետությունում:

Ահա այն հարցերի ոչ լրիվ շարքը, որոնց պատասխանները կարելի է գտնել Մ.Ա. Դավթյանի «Կենսաբարոյագիտությունը որպես միջգիտակարգային գիտելիքի և արժեքանության նոր ձև» ատենախոսությունում ներկայացված փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման նպատակով:

Ատենախոսն իմաստավորում է բիոէթիկայի դերը՝ մարդու կյանքի, նրա հիմնախնդիրների լուծման գործում՝ այն կապելով նեոհումանիզմի և պոստհումանիզմի պահանջներին:

Ատենախոսության կարևոր առանձնահատկությունն այն է, որ իր նորմատիվ-էթիկական հետազոտությունները և առաջարկվող որոշումները կոնկրետացնում է հայ պատմափիլիսոփայական ավանդույթների համատեքստում:

Էվթանազիայի վերաբերյալ նրա արտահայտած մտքերը համընկնում են ոչ միայն ՀՀ ԱԺ ընդունած որոշումների հետ, այլև միջնադարյան հայ մտածողների գաղափարների հետ:

Մակայն հարկ է նշել, որ տվյալ մեթոդաբանական ընթացքը կարիք ունի հատուկ ուշադրության և ստուգման. մի բան է գաղափարի և մոտեցումների գերակայությունը փիլիսոփայական մտքի պատմության մեջ, և այլ բան՝ արդի հասարակական պահանջունքների էթիկա-նորմատիվ մշակումները, որոնք պետք է կողմնորոշված լինեն ոչ միայն ավանդական հումանիտար և աստվածաբանական մտքին, այլ այսօրվա արդի հասարակական պահանջունքներին:

Անցկացված հետազոտության այս երկու հակադիր դաշտերը կարող են համընկնել և կարող են նաև տարբերվել: Բայց հարցն այն է, թե ինչ չափով կարող է տվյալ ինտելեկտուալ ավանդույթը ծառայել որպես հիմք՝ էթիկա-պրակտիկ և քաղաքաիրավական որոշումների համար:

Մա կարիք ունի լրացուցիչ լուրջ քննարկման: Եվ հուսով ենք, որ ատենախոսն իր հետագա աշխատանքներում այն հաշվի կառնի:

Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, երկու գլուխներից, եզրակացությունից, օգտագործված գրականության ցանկից: Ներածության բաժնում ատենախոսը հստակ հիմնավորում է՝ ա) թեմայի արդիականությունը, նշելով որ այն պայմանավորված է բիոթեխական հայեցակարգերի համակարգայնացման, բիոթեխական հիմնախնդիրների լուծման ուղիների փիլիսոփայական ուսումնասիրման անհրաժեշտությամբ: բ) Ներկայացնում է հետազոտական թեմայի մշակվածության աստիճանը (արևմուտքում, հետխորհրդային տարածքում, Հայաստանում), ընդգծելով այն միտքը, որ լուծման կարոտ են բիոթեխական հիմնախնդիրների ուսումնասիրման, սկզբունքների ներդրման ռազմավարական ուղիների մշակման հարցերը: գ) Ձևակերպվել են հետազոտության օբյեկտը, առարկան, նպատակն ու խնդիրները, տեսական աղբյուրները, մեթոդաբանական հիմքերը, գիտական նորույթը, տեսական և գործնական նշանակությունը:

Ատենախոսության հաջողված մաս կազմող առաջին «Կենսաբարոյագիտությունը որպես առողջության, կյանքի և մահվան պրակտիկ փիլիսոփայություն» գլուխը նվիրված է փիլիսոփայության և բիոթեխայի փոխադարձ կապի դիալեկտիկային: Ատենախոսն նշում է, որ փիլիսոփայության մեջ մարդու հիմնախնդիրը, նրա ազատ զարգացման ուղիների որոնումները, մարդու էկզիստենցիալ իրավունքների պաշտպանությունը, առավել ևս այսօր՝ կենսատեխնոլոգիական բուռն, աննախընթաց զարգացումների պայմաններում, ավելի քան արդիական է ու կարևոր: Հիմնահարցի լուծումն ատենախոսն իրավացիորեն կապում է մարդու հիմնախնդրի գիտատեսական խոր հետազոտությունների հետ՝ հաշվի առնելով մարդու բնույթի և էության մասին բնագիտական և փիլիսոփայական նորագույն պատկերացումները: Ինչպես են միմյանց հետ հարաբերակցվում կյանքի իմաստի, բարու և չարի, մահվան և անմահության «հավերժական» հիմնախնդիրները բիոթեխական համապատասխան հիմնահարցերի լուծումների հետ: Պատասխաններն, ըստ ատենախոսի, պահանջում են հստակեցնել մարդուն նվիրված փիլիսոփայական ուսումնասիրությունների առարկայական տիրույթը:

Արդի գիտության կարևոր հարցերից մեկը մնում է մարդու՝ որպես բնության /կենսոլորտի/ մասնիկի ու միաժամանակ տիեզերամոլորակային երևույթի հիմնահարցը: Վերջինս, սակայն, այլևս չի կարող քննարկվել ավանդական, այն է՝ մարդու մեջ կենսաբանականի և հասարակականի փոխկապակցվածության մասին դատողությունների համատեքստում: Որպես «կենսահասարակական համադրում» մարդու ընկալումը խիստ սահմանափակ է և չի բավարարում գիտական ճանաչողության արդի պահանջներին:

Ատենախոսությունն ամփոփում է հիմնախնդրի հետ կապված էլակետային դրույթների վերաբերյալ ժամանակակից գիտական աշխարհում գերիշխող մոտեցումները, համակարգված վերլուծում դրանք, ներկայացնելով իր մոտեցումներն ու մեկնաբանությունները:

Ատենախոսության երկրորդ՝ «Կենսաբարոյագիտության հիմնահարցերի փիլիսոփայական մեկնաբանության առանձնահատկությունները» գլուխը քննական

ուսումնասիրության է ենթարկում կյանքի և առողջության նորմատիվ կարգավորման փիլիսոփայական ասպեկտները: Հիմնավորված է այն դրույթը, որ մարդկության գոյատևման ռազմավարական հրամայականները պահանջում են գլոբալ հիմնախնդիրների նկատմամբ նոր, միասնական մոտեցումներ: Այդպիսի մոտեցումներից է բիոէթիկան, որի ծագումը որպես միջգիտակարգային գիտելիքի բնագավառ, պայմանավորված է մարդու կյանքի մեջ գիտության և տեխնիկայի հնարավոր միջամտության սահմանների հստակեցման սոցիո-մշակութային և փիլիսոփայական անհրաժեշտությամբ:

Օգտվելով սոցիոլոգիական և փիլիսոփայական վերլուծության որոշ մեթոդներից՝ հեղինակը լիովին հասել է իր նպատակին՝ ներկայացնելով բիոէթիկայի իմացական տիրույթը:

Ատենախոսությունը փաստորեն հայտ է բիոէթիկայի փիլիսոփայությունն ինքնուրույն գիտաճյուղի կայացման, զարգացման համար, իսկ դա նպաստավոր է նաև հարակից գիտաճյուղերի և հենց բուն փիլիսոփայության համար: Ս.Ա. Դավթյանի ատենախոսությունը գրված է գիտական բարեխղճությամբ, խնամքով ու գրագետ: Բովանդակությունն արտացոլող գլուխներն ու վերնագրերն ավելի քան համոզիչ են ու համահունչ, հիմնահարցերի բարձրացման, ուսումնասիրման և վերլուծման քայլերը տրամաբանորեն հիմնավորվում, փաստարկվում, կապակցվում ու հաջորդում են միմյանց:

Գիտափիլիսոփայական եզրակացությունների հիման վրա առաջարկված պրակտիկ լուծումները հույժ պիտանի կարող են լինել բիոէթիկայի դասավանդման, բիրոժշկական հետազոտությունների անցկացման, ինչպես նաև ՀՀ հասարակության էթիկական և հասարակական գիտակցության նորմատիվ դաշտի կատարելագործման համար:

Այդուհանդերձ աշխատանքի մեջ առկա են որոշ բացթողումներ, տեխնիկական վրիպակներ, ոճական, քերականական սխալներ, որոնց հաշվի առնելը, մեր կարծիքով, ավելի ամբողջական կդարձնե սույն ուսումնասիրությունը:

Ատենախոսը վերլուծել է փիլիսոփաների՝ Պլատոնի, Արիստոտելի, Նիցշեի, Հայդեգերի, Յասպերսի մահվան նկատմամբ մարդու վերաբերմունքի դրսևորումները՝ կանգ առնելով մարդկային գոյության անելանելիության և անիմաստության գաղափարների վրա:

Մինչդեռ այդ երևույթների քննարկմանը պետք է նախորդեր կյանքի երևույթի քննարկումը: Չէ՞ որ կյանքն է պայմանավորում այդ երևույթների քննարկման անհրաժեշտությունը: Պատմամշակութային բոլոր դարաշրջաններում հենց կյանքի հիմնախնդիրն է եղել փիլիսոփայական մտորումների գլխավոր առարկան (կյանքի փիլիսոփայություն, գոյության փիլիսոփայություն և այլն):

Ատենախոսը հիշատակում է մի շարք մտածողների՝ Ֆ. Բեկոն, Ի. Կանտ, Ժ. Պ. Սարտր, Դ. Ս. Լիխաչև, Դ. Ա. Գրանին, մինչդեռ անհրաժեշտ էր ոչ թե պարզապես հիշատակել այդ անունները, այլ վերլուծել այդ հեղինակների աշխատանքները և հղել

դրանց համապատասխան գաղափարները: Քննարկվում են մահվան, էվթանազիայի և ամոքիչ բժշկության հիմնահարցերը: Արվում է համեմատական վերլուծություն արտասահմանյան երկրների և Հայաստանի միջև:

Շարադրման ընթացքում ստենախոսն օգտագործում է մի շարք եզրեր (տերմիններ), որոնք ունեն իրենց հայերեն համարժեքը, սակայն միշտ չէ, որ օգտագործվում են (այսպես օրինակ՝ պալիատիվ- ամոքիչ (16,117 էջ), պրոֆեսիոնալ-արհեստավարժ (34, 111 էջ), ֆունկցիա-գործառույթ (115 էջ), սիստեմատիկ-համակարգված (85 էջ, կոնսենսուս-համաձայնություն (23 էջ), սեքսուալություն-սեռականություն (23 էջ), կուլտուրա-մշակույթ (24 էջ), գլոբալացող-համաշխարհայնացող (24 էջ), սոմատիկ-մարմնական (26 էջ), հիերարխիա-աստիճանակարգություն (29 էջ), և այլն):

Ատենախոսության մեջ օգտագործված սոցիոլոգիական հարցումների արդյունքները ներկայացնելիս նպատակահարմար և ճիշտ կլիներ ներկայացնել ոչ միայն այդ հարցումների անցկացման մեթոդիկան. ծրագիրը, խնդիրները, հետազոտվողների թիվը, ժամանակահատվածը, փուլերը, այլև կատարել մշտադիտարկում (մոնիթորինգ), համեմատական վերլուծություն՝ այսօրվա և երեկվա միջև, թարմացնել տվյալները:

ՀՀ-ում այսօր էական թերացումներ և բացթողումներ կան էկոլոգիական հարցերում, որոնց ստենախոսը համարյա թե չի անդրադարձել: Չի անդրադարձել նաև արդիական այնպիսի հարցերի, ինչպիսիք են ներմուծվող սննդի գենային անվտանգությունը, ինչպես նաև գիտական փորձարկումների արդյունքում ստեղծված, նաև ներմուծված դեղամիջոցների անվտանգությունը: Համաճարակաբանության բիոթիկական հիմնախնդիրներին, թագածահրի Covid -19-ի համընդհանուր պատվաստման և ՉԻԱՀ-ի բարոյաիրավական ասպեկտներին ստենախոսն անդրադարձել է շատ հպանցիկ, մինչդեռ դրանք արդիական հիմնախնդիրներ են թե աշխարհի, թե առավել ևս ՀՀ-ի համար: Հեռավար ուսուցման խնդիրը և դրանից բխող հիմնահարցերը առաջնային քննարկման առարկա են դարձել ոչ միայն ՀՀ-ում, այլև համաճարակից տուժած բոլոր երկրներում: Ատենախոսության մեջ նկատելի են մի շարք վրիպակներ:

Այդուհանդերձ, նշված դիտողությունները չեն նսեմացնում ստենախոսության արժեքը: Ընդհանուր առմամբ Ս. Ա. Դավթյանի «Կենսաբարոյագիտությունը որպես միջգիտակարգային գիտելիքի և արժեքաբանության նոր ձև» ստենախոսական աշխատանքը ինքնուրույն ավարտուն, աշխատանք է, որը լիովին համապատասխանում է ՀՀ ԲՈԿ-ի կողմից թեկնածուական ստենախոսությանը ներկայացվող պահանջներին, լրացնում է ՀՀ-ում նմանատիպ աշխատանքների բացը, իսկ ստենախոսն արժանի է փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման Թ.00.01 «Փիլիսոփայություն» թվանիշով:

Կարծիքը քննարկվել է հասարակագիտական առարկաների ամբիոնի 2023թ. Մարտի 29-ի նիստում (Արձանագրություն թիվ 4), որին մասնակցում էին ամբիոնի վարիչ՝ պ.գ.դ., պրոֆեսոր Վ. Հ. Մելիքյանը, փ.գ.դ. դոցենտ Ս. Հ. Դավթյանը, փ.գ.թ. դոցենտ

Մ. Գ. Կճանյանը, դոցենտներ՝ պ.գ.թ. Ա.Վ. Ղամբարյանը, ավագ դասախոսներ՝ փ.գ.թ. Ռ. Խ. Տիգրանյանը, փ.գ.թ. Տ. Ա. Փիրումյանը, պ.գ.թ. Ա. Ա. Տետեյանը, փ. գ.թ. Ռ. Վ. Նեմիշայանը, դասախոսներ՝ Ա. Ս. Ասլանյանը, Ա.Մ. Ճերմակյանը, Անժ. Ա. Տետեյանը, ասիստենտներ՝ Լ. Ս. Չոբանյանը, Ա.Հ. Ղանդիլյանը:

Սոնա Արայի Դավթյանի ատենախոսությունը համապատասխանում է ՀՀ ԲՈԿ-ի կողմից թեկնածուական ատենախոսություններին ներկայացվող պահանջներին, իսկ ատենախոսն արժանի է իր հայցման փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանին:

Հասարակագիտական առարկաների ամբիոնի
վարիչ պ.գ.դ. պրոֆեսոր

Վ. Հ. Մելիքյան

Ամբիոնի վարիչ՝ Վ. Հ. Մելիքյանի ստորագրությունը հաստատում եմ՝

Մ. Հերացու անվան ԵՊԲՀ
Գիտքարտուղար, Բ. Գ. Դ., պրոֆեսոր

Տ. Ա. Ավազյան

